

MARTIN LIPP, EESTI RIIGI SÜND JA VABADUSSÕDA

Tänavu sügisel ilmub raamatuna teine osa Nõo legendaarse kirikuõpetaja Martin Lipu mälestustest. Raamatu esitlus toimub Nõo kirikus 28. oktoobril algusega kell 12. Raamat antakse välja EELK Nõo koguduse eestvõttel. Ettevõtmist on toetanud Nõo vallavalitsus, Eesti Kultuurkapitali rahvakultuuri fond ja Tartumaa ekspertgrupp, KÜSK Kohaliku Omaalgatuse programm, Eesti Lipu Selts ja EELK Nõo Püha Laurentsiuse kogudus. Mälestuste esimene köide, mis on hoiul Eesti Kirjandusmuuseumis ning hõlmab Martin Lipu elu ja tegevust kuni 1910. aastani, ilmus Nõo koguduse ja Eesti Kirjandusmuuseumi ettevõtmisel 2013. aastal. Mälestuste teine osa on hoiul Rahvusarhiivis Tallinnas. Tänu raamatu peatoimetaja Mare Kanarbiku usinale tööle sai arhiivis hoitud käsikiri mitmeaastase töö tulemusena trükkimiseks ettevalmistatud ja toimetatud. Martin Lipu algupärasele tekstile lisasid oma kommentaarid raamatu toimetajad ja koostajad. Raamat sisaldab rikkalikku fotomaterjali. Eriline tänu raamatu käsikirja läbitöötamisel ja asjakohaste märkustega varustamisel kuulub Tartu ülikooli dotsendile Ago Pajurile ja Nõo koguduse õpetajale Mart Jaansonile, kes on raamatu varustanud ka sissejuhatava eessõnaga.

Mälestuste teine osa on suures osas pühendatud Eesti riigi sünnile ja Vabadussõjale. Raamatu muudab eriti kaasakiskuvaks asjaolu, et kirikuõpetajana jäi Martin Lipp oma Nõo koguduse juurde kõigi nende keerukate ajaloosündmuste käigus, mis tabasid Eestit ja Nõo kihelkonda revolutsioonide ja sõdade perioodil. Oma mälestustes kirjeldab Martin Lipp värvikalt kogu seda kirevat sõjaväelaste ja mässumeeste seltskonda, mis sõja eel ja ajal Nõost läbi vooris. Nõo pastoraadis otsisid üksteise järel peavarju vene puna- ja valgekaartlased, läti kütid, saksa väed, enamlastest kommuunamehed. Kõigile neile püüdis Lipp Eesti ajalugu ning tulevikuväljavaateid ja -plaane selgitada. Ja omal tasasel moel õnnestus tal nendega läbi rääkida ning maailma raputanud keerukatest sündmustest eluga läbi tulla. Sõjakeerises sattusid Martin Lipu pereliikmed mitmele poole maailma laiali ning poeg Uno jäi Venemaa avarustes sõjamehena kadunuks. Kõigist neist katsumustes, aga ka sõdade käigus sündinud Eesti riigi algaastatest annab Martin Lipp oma mälestustes põhjaliku ülevaate.

Lisaks Eesti ja maailma ajaloo sündmustele käsitleb raamat põhjalikult Nõo eluolu ja tähtsamaid sündmusi Nõo koguduse elus. Oluliste tegelastena selles ulatuslikus käsitluses kerkivad esile Eesti kultuuriloos tähtsat kohta omavad Jaan Koort, Hans Wühner, Aleksander Läte jpt. Esimene valmistas Pariisis töötades Nõo kiriku altarile neli apostlifiguuri, viimane oli pikka aega Nõo kirikus koorijuht ja organist. Martin Lipp tõstab oma mälestustes Aleksander Lätet esile ühena oma peamistest kaastöölistest, kes toetas Lippu paljudes tema ettevõtmistes. Küllap lähendas neid veelgi asjaolu, et Läte on oma heliloomingus kasutanud paljusid Martin Lipu luuletusi. Oma mälestustes peatub Lipp pikemalt ka neil põhimõtetel ja eesmärkidel, millest ta on lähtunud oma mahuka luuleloomingu kirjutamisel. Lisaks Eesti lipulaulu sõnadele on tema luuletustest üks tuntumaid Läte poolt viisistatud ja Lipu sõnadele kirjutatud laul „Kus Põhjalahke kohiseb“. Martin Lipu luuletused on ilmunud neljas kogumikus. Käsikirjana ootab raamatuks vormistamist luulekogumik „Hilised õied“, mis on hoiul Eesti Kirjandusmuuseumis.

1944. aasta 26. aprillil kirjutab koolimees, kirjandusloolane ja bibliofiil Jaan Roos ajalehes „Postimees“ Martin Lipu 90. sünnipäeva puhul avaldatud artiklis: „Kui enamlaste võimupäevil 1917–1918 meie maal pastorid enamasti oma koguduse juurest lahkusid, siis ei teinud M. Lipp seda mitte. Ta jäi kohale ja enamlasted ei puutunud temasse, sest et tal ei olnud pealekäijaid ega -kaebajaid, küll aga eestseisjaid. Erilist rikkusi ja jõukust tal ei olnud,

mispärast ta ka kelleski kadedust ei äratanud. Ta elas omaette, tegi oma teaduslikku tööd ja oli majanduslikkudes asjades kaunis saamatu. Kõik see asetas teda väljapoole vaenu ja kadedust. M. Lipp on ise oma eluloo huvitavalt kirja pannud. Mõni aasta tagasi oli käsikiri nende ridade kirjutaja käes läbi vaadata. Tol korral elulugu väljaandmisele ei tulnud. Kus see käsikiri praegu on, ei ole teada. Igatahes võiks Nõo kogudus selle käsikirja vastu huvi tunda ja selle kord välja anda, mis oleks kaunis monument M. Lipule Nõo rahva poolt.“

Hea meelega saame täna kinnitada, et see ammune soov on nüüd täitunud, Martin Lipu mälestused on raamatuna ilmunud ning ootavad lugejaid. Olgem Nõos rõõmsad ja tänulikud, et meie kihelkonnas ja vallas on elanud selline silmapaistev mees, kirikuõpetaja Martin Lipp, Eesti lipulaulu sõnade autor, kelle töö on tänase päevani nähtav Nõo kirkus, keda mälestame igal aastal aprilli alguses Martin Lipu päeval ja kelle sõnadele kirjutatud lipulaulu laulame rõõmuga juuni alguses lipupäeval, mida oleme koos koolilaste ja Nõo rahvaga aastaid koos tähistanud Nõo kirikuaias. Oleme rõõmsad ja tänulikud, et Nõo kauaaegse kirikuõpetaja Martin Lipu mälestuste II osa ilmub raamatuna just tänavu, reformatsiooni 500. juubeliaastal, mil tähistame Eesti vaba rahvakiriku 100. sünniaastat ning lähenevat Eesti Vabariigi 100. sünnipäeva.

Madis Kanarbik

EELK Nõo Püha Laurentsiuse koguduse juhatuse esimees